

10.08.2023

#WadowiceNaSpacer czyli Spacer śladami PRL w Wadowicach

Tym razem wraz z #WadowiceNaSpacer zachęcamy Was do wyruszenia w miasto śladami PRL. Czy wiecie, że w okresie PRL egzotyczną ozdobą rynku były wielkie donice z agawami? W naszej propozycji znajdziecie ciekawe miejsca, osoby oraz historie tworzące interesujący obraz minionych lat. Część z Was zapewne z nutką sentymentu będzie wspominać ten czas.

W przygotowaniu trasy spaceru pomoże Wam opracowana przez nas mapa google: https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=1p-ELqV0FwQt_EOxQvRnp5NmgfiLVjkc&fbclid=IwAR2ieROmZQ1c6KiEUXvLrjleVjAFU0RBy3unDSYyWt6KtQjZCpl_8-HDBCY&ll=49.877787754345164%2C19.49324872062622&z=16

1. Rynek

Główny plac miasta w minionych stuleciach i dziesięcioleciach ulegał znacznym zmianom. Do 1974 r. w rogu placu przy ul. Sobieskiego funkcjonowała stacja benzynowa, której początki sięgały czasów okupacji hitlerowskiej. Wówczas wybetonowano przestrzeń wokół kościoła oraz wykonano mury oporowe i schody po południowej stronie placu. Do 1960 r. przy kamienicy z nr 16 istniała fontanna. Na lata 60-te ubiegłego wieku przypadł okres, w którym zadrzewiono i zazieleniono wadowicki rynek. Pojawiły się klomby, alejki i nowoczesna fontanna przy ul. Krakowskiej, które stanowiły oazę zieleni. Po 1975 r. rozpoczął się okres ograniczania zieleni w centrum miasta. Ówczesną ozdobę rynku stanowił pomnik dedykowany żołnierzom Armii Czerwonej, w postaci ostrosłupa. Pod koniec lat 70-tych zastąpiono go pomnikiem wykonanym przez miejscowego rzeźbiarza - Fr. Suknarowskiego. Ciekawą, a dziś zapomnianą, egzotyczną ozdobą przestrzeni rynku w okresie letnim stanowiły wielkie donice z agawami.

Fot. Rynek w Wadowicach okresie PRL, ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Wadowicach

Fot. Rynek w Wadowicach okresie PRL, ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Wadowicach

Fot. Rynek w Wadowicach okresie PRL, ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Wadowicach

2. Plac Tadeusza Kościuszki

Plac dawniej nazywany Rynkiem Górnym, pełnił funkcje targowe. W każdy czwartek pojawiały się tu furmanki wypełnione płodami rolnymi. W okresie powojennym w rejonie rynku znajdowała się siedziba administracji regionalnej oraz posterunek milicji z aresztem. Wokół placu funkcjonowały m.in. piekarnie, sklep monopolowy, warsztat krawiecki czy piwiarnia. Niektórzy mogą pamiętać jeszcze prywatną wypożyczalnię książek „Kultura i Sztuka” St. Pawłęgi. To tam przychodziło się po powieści z „dzikiego zachodu”, kryminały czy romanse. W latach 60-tych plac targowy zamieniono na dworzec autobusowy. Jego początki sięgają końca lat 50-tych, kiedy to na latarni stojącej pośrodku przywieszono rozkład jazdy. Wówczas kursowały przerobione z ciężarówek pierwsze autobusy, którymi wożono pracowników. Po ponad 40-letniej obecności dworca w centrum miasta został on przeniesiony w latach 90-tych w obecne miejsce. W górnej części placu T. Kościuszki istniał w czasach PRL-u szklany pawilon nazywany wówczas „Akwarium”, który był pijalnią piwa.

Fot. Dworzec PKS na pl. Kościuszki w Wadowicach okresie PRL, ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Wadowicach

Fot. Dworzec PKS na pl. Kościuszki w Wadowicach okresie PRL, ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Wadowicach

3. **Dawny Rolniczy Dom Towarowy** – ul. Sienkiewicza 5

Teren na, którym stoi obecny budynek przy ul. Sienkiewicza należał do Spółki Rolnej. Był to skład handlowy prowadzony przez organizację rolniczą powstałe pod koniec XIX w. W latach 50-tych skład został przeniesiony na tereny podworskie „Mikołaja” i wystawiono budynek Wiejskiego Domu Towarowego zwanego potocznie „Domem Rolnika”, który do 1989 r. był głównym marketem dla rolników. Obecnie mieszczą w nim punkty handlowe nie związane z branżą rolniczą.

4. **PSS „Społem” – al. MB Fatimskiej 3**

Spółdzielnia Spożyców w Wadowicach powstała w 1945 r. z inspiracji Starosty Powiatowego Franciszka Grzybowskiego i pracowników Stanisława Lacha i Piotra Pawełka oraz 45-cio osobowej grupy aktywistów społecznych. Swoją działalność gospodarczą rozpoczęła od uruchomienia sklepu spożywczego w lokalu przy ulicy 1 Maja 2 # ☐ ☐☐☐☐ ☐☐☐☐☐☐☐☐ ☐☐ , a potem piekarni nr 1 przy ulicy 26 Stycznia # ☐ ☐☐☐☐☐ ☐☐☐☐☐☐☐☐☐ ☐☐ . Od 1951 r. nosiła nazwę Powszechniej Spółdzielni Spożyców w Wadowicach. Systematycznie, rok po roku, zwiększano liczbę sklepów spożywczych i przemysłowych. W kolejnych latach prowadziła m.in. wytwórnię wód gazowanych i rozlewnię piwa, wytwórnię andrutów i opłatków, masarnię oraz restauracje. W latach 70 spółdzielnia dysponowała już 54 placówkami handlowymi, prowadziła 3 restauracje, 4 bary, 2 kawiarnie, 4 piekarnie, zakład wyrobów cukierniczych i masarnię. „Społem” prowadziła również ożywioną działalność społeczno-kulturalną. W latach 80. spółdzielnia zbudowała duży kompleks przetwórczy, w którego skład wchodziły masarnia i piekarnia. Inwestycję ukończono tuż przed 1990 r. , ale ostatecznie zostały one sprzedane w l. 1998-2002. Po wyborach w 1989 r. nastąpił znaczny kryzys spółdzielczości, który dotknął też wadowicką spółdzielnię. Wówczas spółdzielnia utraciła wszystkie lokale wynajmowane od Zarządu Wadowic i Spółdzielni Mieszkaniowej.

5. **Dawne Kino „Szarotka” – ul. Lwowska 14**

Kino wadowickie mieściło się koło hotelu „Beskid” i nazywało się „Szarotka”. Wyświetlało dwa seanse dziennie. W ramach odwilży politycznej w 1956 r. pojawiło się w kinie wiele atrakcyjnych filmów amerykańskich i francuskich, w tym kolorowe filmy muzyczne: „Amerykanin w Paryżu”, „Deszczowa Piosenka” czy „Gigi”. Wyświetlano także filmy z „dzikiego zachodu”, jak : „Indiański wojownik” czy „W samo południe”. Filmy te docierały do Wadowic zwykle z paromiesięcznym, a nawet półrocznym opóźnieniem w stosunku do premier w Warszawie czy Krakowie. Wówczas wszyscy zainteresowani recenzją filmu w „Przekroju” musieli sięgać po numery archiwalne czasopisma. Filmy były grane

zwykle pół tygodnia lub cały tydzień. Każdy seans filmowy poprzedzony był Kroniką Filmową, czyli przeglądem wydarzeń tygodnia w kraju i na świecie oraz dodatkiem. Kronika często prezentowała materiały propagandowe PRL, ale bywały w niej także ciekawe i dowcipne klipy na różne tematy. Dodatek był po prostu filmem krótkometrażowym na tematy zupełnie nie związane z głównym filmem wieczoru, czasem atrakcyjnym i ciekawym, a czasem nudnym. Kino prawie zawsze było pełne. Młodzież szkolna mogła uczęszczać samodzielnie # [] [] [] [] [] [] [] [] [] [] na wcześniejsze seanse, oczywiście na filmy dozwolone. Jeśli na seansie wieczornym młodociany delikwent został zauważony przez nauczyciela, był nieraz wypraszany z kina w trakcie seansu, co oczywiście było traumatycznym przeżyciem. Jednym z wyprowadzających samotnych uczniów z wieczornych seansów był nauczyciel matematyki ze szkoły podstawowej, pan Lubowicz, mężczyzna słusznego wzrostu i o dość groźnym wyglądzie.

6. Spółdzielnia Mieszkaniowa w Wadowicach – Osiedle Kopernika 10

Spółdzielnie mieszkaniowe nadawały kształt nowo budowanym dzielnicom miast. W okresie dwudziestolecia międzywojennego istniały ich dwa rodzaje: własnościowe oraz lokatorskie. Różniły się one formą własności, rozmiarem lokali oraz infrastrukturą. W 1920 r. uchwalono ustawę o spółdzielniach mieszkaniowych, która określała obowiązki i zasady ich funkcjonowania. Do dziś wiele z jej zapisów nadal obowiązuje. Po 1945 r. zasady działania spółdzielczości zostały zmienione i podporządkowane polityce państwa. Na terenie Wadowic działało wiele różnych spółdzielni, które po II wojnie światowej wniosły wielki wkład w odbudowę zrujnowanego gospodarczo miasta. W 1958 r. z inicjatywy Przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej Józefa Majtczaka, Wandy Pietruszki z Powiatowej Komisji Planowania Gospodarczego oraz Wiktora Kopia z PSS „Społem” w Wadowicach zainicjowano powstanie Spółdzielni Mieszkaniowej w Wadowicach uchwalając jej statut. W latach 1962-1964 oddano nowe bloki m.in. na osiedlu Westerplatte. W 1967 r. przedstawiono program budowy nowego osiedla przy ul. Zegadłowicza # [] [] [] [] [] [] [] [] [] [] . Do nowych osiedli Marc Wadowity, Westerplatte i XX-lecia PRL miało dołączyć osiedle Kopernika. W ciągu 10 lat istnienia spółdzielnia przekazała swoim członkom 14 budynków. W 1969 r., uznawanym za przełomowy, doszło do połączenia Spółdzielni Mieszkaniowych z Wadowic i Kalwarii Zebrzydowskiej oraz powstania Powiatowej Spółdzielni Mieszkaniowej w Wadowicach obejmującej swoim zasięgiem działania powiat wadowicki. Wówczas zmienił się także profil spółdzielni, która odąd zaczęła mieć charakter lokatorsko-własnościowy. W związku ze wzrostem liczby osób oczekujących na mieszkanie Zarząd spółdzielni zwrócił się do władz wojewódzkich o zwiększenie środków finansowych na ten cel. Od końca lat 60-tych budownictwo mieszkaniowe opierało się na wykorzystaniu gotowych elementów żelbetonowych do budowy bloków. W l. 1966-1970 zakończono budowę osiedla przy pl. Obrońców Westerplatte. Budowę osiedla XX-lecia PRL ukończono w 1971 r. Od roku 1980 r. do 1992 r. powstało osiedle Pod Skarpą. Równoległe z mieszkaniami spółdzielnia budowała obiekty towarzyszące, takie jak: pawilony handlowo-usługowe, świetlice, kotłownie, biura spółdzielni, garaże stałe i blaszaki.

Na przełomie lat 60. i 70. spółdzielnia rozpoczęła działalność społeczno-wychowawczą, która związana była z powstaniem Klubu Osiedlowego „Garsoniera” w nowo otwartym lokalu Wadowickiej Spółdzielni Mieszkaniowej na os. Kopernika 10. Klub organizował m.in. masowe imprezy, nie tylko dla członków spółdzielni mieszkaniowej, lecz także dla wszystkich mieszkańców Wadowic i powiatu wadowickiego. Jednocześnie powstało Ognisko TKKF „Leskowiec”, które było organizatorem wielu prozdrowotnych form aktywności ruchowej # [] [] [] [] [] [] [] [] [] [] oraz cyklicznych imprez masowych jak m.in. Bieg Powsinogi.

Fot. Budowa os. XX-lecia PRL w Wadowicach, ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Wadowicach

7. **Pewex** - Plac Obrońców Westerplatte 18

Obecny dwukondygnacyjny gmach powstał ok. 1965 r. i był własnością Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Handlu Wewnętrznego. To w nim, na parterze, umieszczono „Pewex” czyli Przedsiębiorstwo Eksportu Wewnętrznego. Pierwotnie zajmował lokal przy wadowickim rynku pod nr 13. Pewex w okresie PRL-u był przedsiębiorstwem państwowym, prowadzącym sieć sklepów i kiosków walutowych. Powstało ono w 1972 r. i z przekształcenia sklepów dewizowych banku PeKaO. Jako jeden z nielicznych punktów sprzedaży w swojej ofercie posiadał towary luksusowe dystrybuowane na Zachodzie. W całej Polsce było ich ponad 800 punktów. Aby móc kupować w Pewexie trzeba było posiadać dolary. Jeżeli ktoś ich nie miał, mógł je nabyć w przysklepowym kiosku. Sklep oferował produkty i dobra, których nigdzie indziej w kraju nie można było dostać. To powodowało, że zakupy w tym przedsiębiorstwie stawały się „luksusowe”. Można tam było nabyć m.in.: odzież # □ □ □□ □□□□□□□□ □□□□ □□ , zegarki, urządzenia AGD i RTV # □ □□ □□□□□□□□ □□ stereo), zabawki (klocki LEGO, samochodziki Matchbox), perfumy czy kosmetyki.

Fot. Siedziba MDH – Miejskiego Handlu Detalicznego, Plac Obrońców Westerplatte 18, ze zbiorów Muzeum Miejskiego w Wadowicach

Fot. Siedziba MDH – Miejskiego Handlu Detalicznego, Plac Obrońców Westerplatte 18, ze zbiorów
Muzeum Miejskiego w Wadowicach

8. Restauracja Czartak - Gorzeń Górny, ul. Zakopiańska

Budowę restauracji w Gorzeniu Górnym Gminna Spółdzielnia rozpoczęła w 1967 r. Jej otwarcie nastąpiło 1 lutego 1970 r. W piętrowym pawilonie gastronomicznym przewidziano restaurację, kawiarnię oraz bar z osobnym wejściem. Informacje o pracach budowlanych oraz początkach działania lokalu były na bieżąco zamieszczane w prasie. „Gazeta Krakowska” # 1980000000000000 nad jej miano: „najpiękniejszej restauracji w powiecie wadowickim”. Dekoracje ceramiczne autorstwa Bolesława Książka ozdobiły w 1969 r. elewacje zewnętrzne i wnętrza gorzeńskiego pawilonu. Na parterze przy wejściu do pizzerii była ceramika na całej ścianie. Na półpiętrze znajdował się witraż i dalej ceramika. Na całej ścianie restauracji na piętrze, naprzeciw wejścia była panorama doliny Skawy wykonana przez artystę malarza Andrzeja Dzięgielewskiego z Krakowa. Płyty ceramiczne powstały w Spółdzielni „Kamionka” w Łysej Górze # 1980000000000000 . Bolesław Książek to jeden z najwybitniejszych polskich ceramików. Jego prace znajdują się w Muzeach Narodowych w Krakowie, Gdańsku, Wrocławiu i Warszawie oraz w wielu galeriach i zbiorach prywatnych na całym świecie. Wśród jego realizacji oprócz budynku Restauracji Czartak znajdziemy ceramikę architektoniczną m.in. na Teatr Bagatela, Kino Kijów czy Dolna stacja kolejki PKL Góra Parkowa.

Fot. Restauracja Czartak – Gorzeń Górny, Archiwum UM Wadowice